

Emre KAYMAKÇI

Arş. Gör. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

ORCID: 0000-0003-1688-4077

emrekaymakci@ohu.edu.tr

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi-Research Article

Başvuru/Submitted: 21.01.2024

Kabul/Accepted: 27.04.2024

**MODERN DÖNEM ÖNCESİ KOLONİZASYONUNA BİR ÖRNEK: VENEDİK
CUMHURİYETİ'NİN GİRİT ADASI'NA YERLEŞME SÜRECİ**

Öz

Tarihte kolonizasyon ve sömürgeleştirme denilince akla ilk olarak İngiltere ve Fransa gelse de modern dönem öncesi sistemli kolonizasyonun ilk izlerine Orta Çağ'da rastlanmaktadır. Bu kolonizasyon hareketlerini de ilk başlatanlar İtalyan denizci devletleridir. Ceneviz ve Pisa gibi İtalyan denizci devletleri 800'lü ve 900'lü yıllarda özellikle Sardinya ve Sicilya çevresinde mücadele ederken Venedik Cumhuriyeti Bizans'tan bağımsızlığını elde ederek ve imparatorluktan bir dizi ayrıcalık alarak Doğu Akdeniz'e yayılmaya başlamıştır. Bu yayılımın tepe noktası ise IV. Haçlı Seferi'nden sonra Venedik'in elde ettiği topraklarla olmuştur. Venedik'in Doğu Akdeniz'de satın alarak da olsa kazandığı en önemli yer Girit Adası olmuştur. Venedik, Girit Adası'nı aldıktan sonra kendi başkentinde uyguladığı sistemi adaya da yerleştirmeye çalışmıştır. Bu çalışmada Venedik'in Girit Adası'nı kolonileştirmeye çalışması ve bunda ne kadar başarılı olduğu incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Venedik, Girit, Kandiye, Kolonizasyon

**AN EXAMPLE OF PRE-MODERN COLONIZATION: THE SETTLEMENT PROCESS
OF THE REPUBLIC OF VENICE ON THE ISLAND OF CRETE**

Abstract

When it comes to colonization and imperialism in history, England and France may come to mind first, but traces of systematic colonization can be found in the medieval period. Firstly, the Italian maritime city-states started to the first colonization. While the Italian maritime city-states were struggling, especially in Sardegna and Sicily in AD 800's and 900's such as Pisa and Genoa, the Republic of Venice began to expansion throughout the Eastern Mediterranean by achieving privileges and independence from the Byzantine Empire. The culmination of this expansion occurred after the Fourth Crusade, when Venice acquired territories. Although the most significant acquisition through purchase in the Eastern Mediterranean for Venice was the island of Crete. Venice sought to implement the system it applied in its capital on the island as well after obtaining Crete. It is examined to the Venice tried colonise to Crete and how she succeeded in this practice.

Keywords: Venice, Crete, Candia, Colonization

Giriş

Kolonizasyon veya sömürgecilik deyince akla hemen İngiliz, İspanya veya Portekiz İmparatorluğu gelmektedir fakat modern anlamda olmasa da kolonizasyon hareketleri aslında Eski Yunan döneminde özellikle Batı Anadolu'daki Miletos kent devletinin Karadeniz'de birçok koloni kenti kurmasıyla başlamıştır.¹ Eski Yunanlar bu kolonizasyon hareketleriyle İtalya Yarımadasının güneyine kadar gelmişlerdir ve buraya Romalılar tarafından Magna Grecia (Büyük Yunanistan) adı verilmiştir.² Eski Yunanların bu kolonizasyonundan sonra Orta Çağ'a kadar ilkel de olsa büyük bir kolonizasyon hareketi görülmemiştir. Modern dönem öncesi kolonizasyona ilk olarak örnek verilebilecek devletler ise Orta Çağ'daki İtalyan denizci kent devletleridir. Orta Çağ'da Pisa, Amalfi ve Ceneviz gibi İtalyan devletleri de Venedik gibi özellikle genel anlamda Akdeniz'de faaliyet göstermiş olmalarına rağmen Venedik Cumhuriyeti'nin İyon ve Ege Denizi'nde kurduğu hâkimiyetin biraz gerisinde kalmışlardır. Venedik Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'deki kolonizasyonuna yalnızca Ceneviz Karadeniz'de ve Ege Denizi'nin Sakız ve Midilli gibi adalarında ve Foça'da cevap vermeye çalışmış fakat bağımsızlığını 1099³ gibi geç bir tarihte elde ettiği için ancak Bizans İmparatorluğu ile 1261'de imzaladığı Nymphaeum (Nif) Antlaşması'ndan sonra daha etkin olabilmektedir.⁴

Venedik Cumhuriyeti'ni diğer İtalyan deniz devletlerinden ayrı kılan MS 697 yılında ilk Dogesi⁵ Paoluccio Anafesto'yu atadıktan sonra neredeyse kentin kurulduğu tarihten itibaren Bizans'a olan bağlılığını da 800'lü yıllardan itibaren kopartıp Akdeniz'e doğru giden yolu erken tarihlerde açmasıdır. Venedik'in Girit'i elde etmesinden önce Doğu Akdeniz için attığı ilk adımlardan bir tanesi, 992 tarihinde II. Basileios'tan ilk ticari imtiyazını ardından da 1082 yılında Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'tan Norman tehdidine karşı deniz desteği karşısında ilkinden çok daha ayrıntılı imtiyazlar almasıdır. II. Basileios ve I. Aleksios Komnenos'un Venedik'e verdiği imtiyazlar daha sonraki yıllarda ufak değişikliklerle bazen imparatorlar tarafından yenilenmeleri reddedilse de tekrarlanmaya devam etmiş ve bu Bizans İmparatorluğu'nun sırtına yük olurken Venedik Cumhuriyeti'ni Mare Imperius (Deniz İmparatorluğu) yolunda IV. Haçlı Seferi öncesinde oldukça önemli bir konuma getirmiştir. Venedik Cumhuriyeti Bizans İmparatorluğu'ndan chrysobull⁶ adı altında aldığı ayrıcalıklarla ilk başta özellikle başkent Konstantinopolis'te etkin olmuş ve Venedik vatandaşları vergi muafiyetinin yanı sıra serbestçe ticaret yapabilme hakkını elde etmişlerdir ki bu Venedik'in en önemli var oluş amaçlarından biriydi. Venedik vatandaşları ayrıca Konstantinopolis'te kendilerine ait bir mahalleye, bunun içinde kilise, ev ve depo gibi yapılara sahip olmuşlardır.

¹ Miletos antik kentinin kolonizasyon hareketleri için bkz. Vanessa B. Gorman, *Miletos The Ornament of Ionia*, The Michigan University Press 2001, ss. 47-87.

² Magna Grecia tabiri için bkz. Carlo Clausen, *Storia della Sicilia e della Magna Grecia*, Torino 1894; Giangiulio Maurizio, *Magna Grecia: una storia Mediterranea*, Carocci, Roma 2021; <https://www.treccani.it/enciclopedia/magna-grecia/> erişim tarihi: 20.01.2024.

³ Ceneviz'in tarihi süreci içerisinde bağımsızlığını elde ettiği süreç için bkz. Antonio Musarra, *Genova e il mare nel Medioevo*, Mulino 2015, ss.1-42.

⁴ Peter Lock, *Franks in the Aegean 1204-1500*, Routledge 2013, s.210; *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204*, eds. Benjamin Arbel, Bernard Hamilton, David Jacoby, Routledge 1989, s.119, 159; Antonio Musarra, *Genova e il mare nel Medioevo*, s.79.

⁵ Doge unvanı Bizans İmparatorluğu'nda kullanılan Latince dux kelimesinden gelmektedir. Bizans İmparatorluğu öncesinde Roma İmparatorlarının Venetia eyaletini korumak için buraya gönderilen kişiyle beraber dukalık görevi başlamıştır. Bkz. Frederic Lane, *Storia di Venezia*, Einaudi, Torino 2015, s.8

⁶ Chrysobull için bkz. ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus; Emre Kaymakçı, *Ege Adaları'nda Hâkimiyet Mücadelesi (Bizans ve Venedik'in Türkleri Durdurma Teşebbüsleri (XI.-XV. Yüzyıllar))*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, ss.96-104.

Venedik Cumhuriyeti, IV. Haçlı Seferi'ne giderken nasıl ki zeki ve kurnaz Venedik Dogesi Enrico Dandolo aracılığıyla Latinleri etkileyerek Bizans'ı yıkmaktan daha kötü hale getirdiyse aslında 1204 öncesi Venedik'in Bizans başkentinde böylesine faal olabilmeleri Doğu Akdeniz'de ele geçireceği kilit adalardan önce güçlenmesini ve zemin hazırlamasını sağlamıştır. Nitekim Enrico Dandolo'nun Haçlı Seferi öncesinde imparatorluk başkentinde görevlendirilmesiyle Bizans hakkında rahatça bilgi alabilmesi Venedik varlığını ve gücünü ortaya çıkarmaktadır.

1. Stato da Mar'ı Doğu Akdeniz'in Hâkimi Kılan Sefer: IV. Haçlı Seferi

1096 yılında Papa II. Urbanus'un büyük çabalarıyla ve teşvikleriyle Hristiyan dünyasında başlatılan Haçlı Seferlerinin hedefi aslında çok iyi bilindiği gibi *Terra Sancta* yani Kutsal Topraklara Hz. İsa'nın cemaatini Müslüman cemaatin yaptıklarından “kurtarıp” Hristiyanlığa sahip çıkmaktı. Nitekim IV. Haçlı Seferi'ne kadar seferlerin temel sebepleri farklı olsa da gerek Anadolu'da gerekse Yakın Doğu'da Latin dünyası Müslümanlara ve Türklere karşı mücadele etmiştir. İtalyan denizci devletlerin Haçlı Seferlerine dair bakış açıları incelendiğinde ise farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Venedik'in bir süre sonra en güçlü rakipleri haline gelecek olan Ceneviz ve Pisa I. Haçlı Seferi'ne katılıp farklı şekillerde katkılarda bulunurken Venedik IV. Haçlı Seferi'ne kadar seferlerin yapıldığı topraklarda ticari amaçları olduğu için genel olarak çekinceli davranmıştır. Fakat Venedik adına IV. Haçlı Seferi farklı bir anlam taşımıştır. IV. Haçlı Seferi San Marco Cumhuriyeti için iki yüz elli yıla yakın Konstantinopolis'te ve imparatorluğun sahip olduğu diğer yerleri de edinmek anlamına geliyordu. Buna ek olarak Latin dünyası Venedik Dogesi Enrico Dandolo'nun kişisel hırslarından dolayı Venedik ile beraber Konstantinopolis'e sefer düzenlemiştir.⁷

IV. Haçlı Seferi'nin de asıl olarak Mısır üzerinden yine önceki seferler gibi Kutsal Topraklara yapılması planlanmıştı. Avrupa dünyası bu dönemde Venedik, Ceneviz ve Pisa dışında denizcilik anlamında oldukça yetersizdi. Mısır'daki Müslüman tehdidini yok edip buradan Kutsal Topraklara gitmek isteyen Latinler bunun için denizden ilerlemek zorunda olduklarından denizlerde çok iyi durumda olan Venediklilerden destek alma yolunu seçmişlerdir. IV. Haçlı Seferi öncesinde Venedik Dogesi olan Enrico Dandolo, Latinlerin deniz seferi için yardım istediğine olumlu yaklaşmış ve Latinlerle karşılıklı anlaşma yapmıştır. Venedik, Latinlerin seferi için 4500 süvari, 9000 kalkanlı süvari ve 20000 piyade verecekti ve bu birlikler 29 Haziran 1202 yılında yola çıkacaktı. Bununla birlikte Latinler, Venedik Cumhuriyeti'ne 85000 Köln markı ödeyecekti.⁸ Ancak Latinlerin bu parayı ödeyememesi üzerine Enrico Dandolo Latinlerden Venedik'in gemi yapımında kullandığı kereste bakımından her zaman önemli olan Zara (Zadar) kentinin kuşatılıp alınmasını istemiştir. 8 Ekim 1202'de Adriyatik Körfezi'nden ana gemilere ek olarak Aquila, Peregrina ve Paradiso adlı gemiler üç yüz kadırgayla beraber Zara'nın alınması için yola çıkmıştır.⁹ Zara'nın kuşatılması kentin Hristiyan olması sebebiyle her ne kadar Papa III. Innocentius¹⁰ tarafından onaylanmasa da ve bu kuşatmayı yasaklasa da Latinler ve Venedikliler burayı ele geçirmişlerdir.

Papa III. Innocentius'un Zara kuşatmasını reddedip kınamasına karşın Papa, Venedikliler ve Latinler'in Konstantinopolis'e yapacağı seferi desteklemiştir. Bu desteğin sebebi ise Papa III. Innocentius'un 1054

⁷ Donald Nicol, *Bizans ve Venedik*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, ss.125-129.

⁸ Federico Moro, *Venezia alla Conquista di un Impero Costantinopoli 1202-1204*, Le Guerre 2018, s. 47; Alvise Zorzi, *La Repubblica del Leone*, Bompiani 2017, s. 101.

⁹ Riccardo Calimani, *Storia della Repubblica di Venezia La Serenissima dalle Origini alla Caduta*, Mondadori 2019, s.121.

¹⁰ *The Deeds of Pope Innocent III*, ed. James M. Powell, Catholic American University Press 2004, s. 140, Riccardo Calimani, s. 122.

yılındaki schisma'yı yani Katolik ve Ortodoks kiliselerinin ayrılışını bitirmek ve Bizans İmparatorluğu'nun başında bulunan Bizans İmparatoru Aleksios Angelos'un Roma Kilisesini otorite olarak tanınmasını sağlamaktı. Venedikliler ve Latinler, Konstantinopolis kuşatması öncesinde Bizans tahtına tekrar geçmek isteyen Aleksios Angelos ile antlaşma yapmışlardır. Aleksios Angelos babası Isaakios Angelos ile birlikte tahta çıkartılması karşılığında Latinlere 1000 gümüş markın yanı sıra kuvvet de gönderme vaadinde bulunmuştur.¹¹ Aleksios Angelos bununla beraber Papa III. Innocentius'un da desteğini almak adına Ortodoks ve Katolik dünyasını birleştirme sözü verdi.¹² Latinler ile Aleksios Angelos'un anlaşması uyarınca Konstantinopolis'te tahta Aleksios Angelos geçirildi. Ancak Aleksios Angelos, bu parayı ödemeyince hem hayatına mal olmuştur hem de Konstantinopolis'in Venedik Dogesi Enrico Dandolo önderliğinde zorla ele geçirilme düşüncesine yol açmıştır.¹³ Aleksios Angelos ölünce yerine imparatorluğu zorla ele geçiren V. Aleksios (Mourtzouphlos) geçmiştir. Latinler ise şehri zapt etmeden önce Venedikliler ile imparatorluğun adil bir şekilde bölüşüleceğine dair anlaştılar. 12 Nisan 1204 tarihinde ise Enrico Dandolo öncülüğünde Venedikliler ve Latinler, Konstantinopolis'i ele geçirmişlerdir. Konstantinopolis'in ele geçirilmesi olayından çok aslında fetih sonrası Latinlerin başkentte yaptıkları yağma ve kutsal nesneleri özellikle Venediklilerin kendi başkentlerine götürmesidir ki bu Latince Sacra Furta (Kutsal Hırsızlık) olarak geçmektedir. Bununla birlikte bu fetihten sonra Latinler ve Venedikliler arasında Bizans İmparatorluğu'nun topraklarının paylaşılmasıdır (Partitae Romaniae).

Venedik Dogesi IV. Haçlı Seferi'ni başarıyla tamamlamasının ardından daha önceki unvanlarına bir de Roma İmparatorluğu'nun dörtte birinin sahibi unvanını eklemiş ve bunu da belgelerde sürekli olarak kullanmıştır. Daha sonra Venedikliler Ayasofya'da kendi vatandaşları olan Thomas Morosini'yi Venedik ve Latinler tarafından oluşturulan Latin İmparatorluğu'nun patriği olarak seçtiler ve Enrico Dandolo unvanına yenisini ekledi.¹⁴ Venedik Cumhuriyeti yapılan toprak dağıtımından sonra imparatorluğun dörtte birine ve başkentten sekizde üçüne sahip olmuştur.¹⁵ Venedikliler bu paylaşımın birlikte daha önceden olduğu gibi Konstantinopolis'te kendi mahallelerine tekrardan yerleşmişlerdir. Ancak IV. Haçlı Seferi'nin Venedik Cumhuriyeti'ne belki de en önemli getirisi yaklaşık dört yüz yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun da şiddetle ele geçirmeye çalışacağı Girit Adası idi. Latinler, henüz Zara'dayken Bizans İmparatoru IV. Aleksios Girit'i Montferrali Bonifacius'a vermişti. Venedik Dogesi

¹¹ Ed. Luigi Andrea Berto, *Testi storici veneziani (11.-13.secolo) Historia ducum Venetorum*, Cleup, Padova 1999, s. 93.

¹² Alvise Zorsi, s. 104.

¹³ “*Quod placuit domino duci et suo consilio ac dictis comitibus universis et fecerunt statim dictum puerum Alexium coronari, terre nichil molestie inferentes. Qui tamen de consilio iniquo, sicut creditur, patris cecit, solvere promissam peccuniam nec voluit nec persolvit, quamvis et ipse puer interfectus fuerit infidelissimo consilio cuiusdam Murciphy, qui post puerum imperii tenuit principatum, promittens duci et comitibus, residuum argenti se plenarie soluturum*” (Bu durum doge ve onun yardımcıları ile tüm kontlar tarafından beğenildi ve ardından hemen Aleksios adlı çocuğun taç giydirilmesine karar verip hiçbir toprağa zarar vermediler. Ancak babasının karanlık tavsiyesi üzerine Aleksios söz verdiği parayı ödemedi ki bu da çocuğun ölümüne sebep olan Mourtzouphlos adlı birinin zalim planıydı. Mourtzouphlos çocuğun ölümünden sonra doge ve kontlara tam ödeme yapacağına dair söz verip imparatorluğu ele geçirdi.) Ed. Luigi Andrea Berto, *Testi storici veneziani (11.-13.secolo) Historia ducum Venetorum*, Cleup, Padova 1999, s. 72.

¹⁴ “*Venezia dux ut tanti Triumph memoria recolatur, et posteris prodeat ad exemplum procerum asistencium consilio, ducali titulo addidit: quarte partis et dimidi totius imperii Romanie dominator. Clerus postea catholicus Venetorum canonicos in ecclesia sancta Sophie prefecit, qui venerable virum Thomas Mauroceno, genere nobilem, et moribus circumspexit, patriarcham constantinopolitanum concorditer elegerunt.*” (Venedik Dogesi gelecek nesiller bu büyük zaferi hatırlasın ve konseyin değerli liderlerine örnek olsun diye Romania'nın dörtte biri ve yarısının hükümdarı unvanını ekledi. Daha sonra Venedikli Katolik din adamları Aziz Sophia Kilisesi'nde saygın ve ahlaklı olan Thomas Mauroceno'yu Konstantinopolis Patriği olarak atadılar.) Andrea Dandolo, *Ducis venetiarum Chronica per extensum descripta aa. 46-1280*, ed. L.A. Muratori, *Rerum Italicarum Scriptores Raccolta degli Storici Italiani*, T.XII, Bologna 1973. s.280.

¹⁵ Ermanno Orlando, *Le Repubbliche Marinare*, Mulino 2021, s. 94.

Enrico Dandolo, adaya göz diken diğer İtalyan denizci devleti Cenova adayı ele geçirmeden Marco Sanudo ve Ravona Carceri aracılığıyla 1204 Ağustos’unda Girit Adası’nı Bonifacius’tan 1000 mark gümüşe satın almıştır.¹⁶ “Refutatio Cretae” (Girit’in Bırakılması) olarak bilinen bu olay Venedik’in Girit Adası’na çok kolay sahip olduğunu düşündürtebilir türden olsa da aslında yaşanan olaylar ve adada gerçekleştirilmeye çalışılan uygulamalar böyle olmadığını göstermektedir.

2. Venedik Cumhuriyeti’nin Girit Adası’ndaki İlk Yılları ve Kolonizasyonu (1211-1212)

Venedik, özellikle Enrico Dandolo’nun çabalarıyla Girit Adası’nı satın almış olsa da ada var olduğu andan itibaren zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların ilki adayı kendisi gibi ele geçirmek isteyen bir diğer denizci devleti Cenova idi. Denizci olmasına karşın Venedik Cumhuriyeti’nden biraz daha farklı gelişime sahip olan Cenova ilk olarak Tiren Denizi’nde, Sicilya’da ve Sardinya’da özellikle İtalyan denizci devleti Pisa ile hâkimiyet mücadelesi yaşamış ve denizcilik anlamında kendisini biraz daha geliştirdikten sonra Doğu Akdeniz’e açılmıştır. Venedik Cumhuriyeti 992 yılı gibi erken bir tarihte Bizans İmparatorluğu’nun topraklarında varlık gösterirken Cenova ancak 1096 yılında başlatılan Haçlı Seferleri ile Doğu Akdeniz ve Yakındoğu’nun öneminin farkına varmıştır. Venedik, Ege Denizi’nin kavşak noktasında olup oldukça stratejik karaktere sahip Girit’in kendi ticareti için önemini farkına varmış ve Cenova’dan daha önce davranmıştır. Fakat Cenova, Venedik gibi adayı satın almakta hızlı davranmаса da Malta Kontu Enrico Pescatore’nin öncülüğünde adayı baskınla ele geçirmeye çalışmıştır. Enrico Pescatore yaklaşık 20 bin Ceneviz lirasıyla hazırlanan Ceneviz gemileriyle yola çıkmış¹⁷ ve 1206 yılında korsanlarla birlikte Girit’i ele geçirmiştir.¹⁸ Enrico Pescatore’nin bu hareketine karşı Venedikli Ruggiero Premarino ve Ranieri Dandolo Korfu Adası’nı ele geçirdikten sonra Girit’e doğru yola çıkmış fakat ilk olarak sadece Spinalonga’daki dört adet Ceneviz kadirgasını ele geçirmişlerdir. 1207 yılında Venedikliler bir kez daha saldırıda bulunsa da Enrico Pescatore Ceneviz’den gemi ve asker desteği alarak onları başarısızlığa uğratmış ve Ranieri Dandolo’yu esir almıştır.

Venedik, Enrico Pescatore’yi adadan püskürtmeden evvel Cenova yönetimi Pescatore’ye kilise, hamam ve fırın vererek Ceneviz’e ada üzerinde hak tanıyordu. Fakat Enrico Pescatore ve Ceneviz halkı bu hakları elde etse de Venedik Cenevizlileri mağlup edince Pescatore anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Enrico Pescatore, Venedik’ten oldukça avantajlı şartlar karşılığında Girit’i Venedik Cumhuriyeti’ne teslim etmiştir. Venedik adayı tamamıyla aldıktan sonra kendi yönetsel sistemini getirmeye çalışacaktı fakat bunun öncesinde Enrico Pescatore’nin 14-15 tane kale inşa etmesi Cenevizlilerin adanın bölgesel sistemine yaptıkları katkı olarak tarihe geçmiştir.¹⁹ Venedik Cumhuriyeti, Enrico Pescatore’yi adadan çıkartmasının ardından Girit’e hemen ilk duka olarak Giacomo Tiepolo’yu atamıştır. Venedik bu hamlesiyle aslında Girit’te başkentte uyguladıkları sistemin aynısını uygulayacağını göstermiş oldu. Venedik Dogesi Pietro Ziani döneminde “Concessio Crete” adıyla bilinen bir kararnameyle Girit’teki kolonizasyonun nasıl olacağı belirlenmiştir. Venedik tarafından Girit’e uygulanan ilk koloni hareketinin içeriğini anlatmadan önce Venedik’te Orta Çağ’da uygulanan

¹⁶ Andrea Dandolo, s.280; F. Thiriet, *La Romanie Venitienne Au Moyen Age Le developpement et l’exploitation du domaine colonial venitien XII-XV siecles*, Ecoles Francaises D’Athenes et de Rome, Paris 1959 s. 76.

¹⁷ Andrea Dandolo, *Chronica*, s.283.

¹⁸ Silvano Borsari, *Il dominio veneziano a Creta nel XIII Secolo*, Fausto Fiorentino Editore, Napoli 1963, s. 22.

¹⁹ C. Maltezou, *Η Κρήνη στη Διαρκεία της Περιόδου της Βενετοκρατίας (1211-1669) (I Kriti sti Diarkia tis Periodu tis Venetokratias (1211-1669), ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΕΝΩΣΕΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (Sindesmos Topikon Enoseon Dimon Kinotiton) 1990, s.109.*

ve günümüzde hâlâ izleri görülen sestiere sistemine değinmek faydalı olacaktır. Sestiere kelimesi İtalyanca sei yani altı rakamından gelmektedir. Venedik Cumhuriyeti üzerinde bulundukları yaklaşık iki yüz adayı altı bölgeye yani sestiere ye bölmüştür. Bu altı bölgenin isimleri genellikle Venedikliler için oldukça büyük öneme sahip azizlerden gelmektedir. Venedik'te bulunan bölgelerin isimleri San Marco, Dorsoduro, Santa Croce, Cannaregio, San Polo ve Castello'dur.²⁰ San Marco San Marco Bazilikası'ndan, Castello bölgede bulunan bir kaleden, Cannareggio bölgenin lagüne akan bölgelerini kaplayan geniş sazlıklardan, Dorsoduro toprağın sertliğinden, San Polo o bölgedeki kiliseden ve Santa Croce ise Napolyon Bonaparte tarafından yıkılan kiliseden gelmektedir.

Venedik Cumhuriyeti Giacomo Tiepolo'yu adaya atayarak yukarıda kısaca değinilen sestiere sistemini uygulamaya çalışmıştır. Venedik Girit'i yüksek yargı yetkisine sahip olan adanın bir numaralı yöneticisi duka ve iki danışman tarafından yönetmiştir.²¹ Dukaların görev süresi ilk zamanlar iki yıl olmakla birlikte görevinden ayrıldığında veya ölüm durumunda yerine birinci danışman daha sonra ise capitano generale (genel kaptan) vekalet ederdi. Dukaların görev süreleri sonraki dönemlerde değişecektir. Bununla birlikte Venedik döneminde Girit Adası'nın yönetiminde bulunan rector ve provveditore generale adlı görevliler adanın yönetimi adına Venedik Cumhuriyeti tarafından belirli dönemler için atanmışlardır. Giacomo Tiepolo'nun atanmasıyla beraber 1212 yılında Girit'teki ilk koloni hareketi gerçekleştirilerek adaya ilk olarak 132 soylu süvari ve 48 piyade olmak üzere toplam 180 kişi yerleştirilmiştir.²² Fakat bu yerleşimciler adaya gelmeden önce ada tıpkı başkentteki gibi altı bölgeye ayrılmıştır. Dahası altı bölgeye ayrılmakla kalınmamış her bir bölgenin adı Venedik'teki bölgelerle aynı şekilde belirlenmiştir. Girit'teki sestiereler Cannaregio (Aziz Apostolo, Aziz Markos, Stavros (San Croce), Castello, Aziz Pavlos (San Polo) ve Dorsoduro olarak ayrılmıştır. Canareggio bölgesinde Sitia, Ierapetra, Lasithi ve Mirabello, San Marco'da Belvedere, Pediada ve Pessocunava, San Croce'de Bonifacio, Castelnovo ve Priotissa, Castello'da Apiano Sivrito, Milopotamos ve Ario, San Polo'da Cato Sivrito, Calamona ve Psicro, Dorsoduro'da Hanya (Canea), Cuffo, Kissamos ve Arna adlı yerlerden oluşuyordu.²³ Adı geçen altı bölgede de mahalleler ve içlerinde mutlaka bir kilise bulunmaktaydı. Fakat bu sestiere sistemi daha sonra devam etmeyecek ve bunun yerine ada dört büyük yerin adıyla-Hanya, Resmo, Kandiye ve Sitia- bölünecekti. Sitia bölgesinde Sitia ve Ierapetra, Kandiye'de Lasithi ve Pediada kaldırılıp Malvesin ve Temenos adlı iki yeni yer oluşturuldu ve bölge Mirabello, Belvedere, Pediada, Bonifacio, Temenos, Malvesin, Castelnovo ve Priotissa'dan ibaret oldu. Resmo'da Ario ortadan kaldırılrsa da Amari ve St. Vasilios korundu. Hanya'da Kissamos ve Selino'nun yanı sıra Sphakia ve Castelfranco adlı iki yeni yerleşim yeri yaratıldı.²⁴

Venedik Dogesi Pietro Ziani ve Giacomo Tiepolo ile gerçekleştirilen ilk dağıtımın içeriği yalnızca bölgelerin ayrılması ve buraya kolonizatörlerin yerleştirilmesi ile ilgili değildi. 1212 dağıtım belgesinde yani "Concessio Crete"de aynı zamanda Venedikli yerleşimcilerden bazı beklentiler yer almıştır. Girit'e yerleşen feodaller yaşadıkları toprakları yalnızca Venediklilere bırakabileceklerdi ve bunun için de Girit

²⁰ G. Ravegnani, *Venezia prima di Venezia. Mito e fondazione della città lagunare*, Salerno Editrice 2020, s.133; A. Zorsi, s.119.

²¹ Sally McKee, *Uncommon Dominion Venetian Crete and the Myth of Ethnic Purity*, University of Pennsylvania Press 2000, s.26; Peter Lock, *The Franks in the Aegean 1204-1500*, Routledge 2013, s.145.

²² Liber Albus fol.73.

²³ Giuseppe Gerola, *Monumenti Veneti nell'Isola di Creta*, R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti v.1, Venezia 1905, XLIV.

²⁴ Giuseppe Gerola, XLV.

Dukasının onayını alacaklardı.²⁵ Bu beklenti aslında Venedik yönetiminin adada sonraki süreçte gerçekleşecek olan Aziz Titus isyanına kadar Ortodoks Yunanları geri plana atıp Katolik Venediklileri ön planda tutacağını gösteriydi. Venedikli feodal soylular bununla birlikte adayı Venedik için koruma sözü verecekti. Her bir feodal, askerlerin toprak ve ekipmanlara ek olarak bir savaş, iki yedek at ve iki kalkan taşıyıcısına sahip olmak zorundaydı.

Venedikli feodaller bu ilk kolonizasyon hareketiyle Girit Dukası ve danışmanlarının belirlemesiyle de olsa Girit'te arazi ve ev sahibi olmuştu. Ayrıca yine Girit Dukası ve danışmanlarının kararıyla atlarının yemlenmesi ve diğer hayvanların bakımı için çayırar elde etmişlerdir.²⁶ Girit Adası'na yerleşen Venedikli soylu feodaller böylesine iyi bir konuma gelmişken adanın yerli sakinleri olan Ortodoksların durumu nasıldı? Bu sorunun cevabı doğaldır ki olumlu olmayacaktır. Venedik'in adaya yerleşim sürecinde muhtemelen yaptığı en önemli hatalardan biri tüm Ortodoks nüfusu geri plana atması ve baskılamasıydı. Venedikli feodallerle ilgili olan belgede Ortodoks nüfus ile ilgili açık ifadeler bulunmasa da onların durumunun Duka ve danışmanlara bırakılması ve bu nüfusun geri plana atılması Ortodoksların Venedik yönetiminin başından itibaren iyi bir konuma sahip olmadıklarını göstermektedir.²⁷ Venedik Cumhuriyeti adadaki ilk kolonizasyon hareketinden hemen sonra Ortodoks nüfusun isyanıyla karşılaşmıştır. Girit Adası'nda Venedik yönetimine karşı ilk isyan Agiostefanitis (Aziz Stefanos) adlı bir kişi tarafından çıkarılmış ve neredeyse adanın Osmanlılar tarafından ele alınışına kadar devam edecek olan isyan silsilesi başlatılmıştır. Agiostefanitis ailesinin üyeleri adanın özellikle doğu kısmında bulunan Cannareggio bölgesinde isyan edip Sitia ve Mirabello adlı yerleri ele geçirmişlerdir.²⁸ Girit Dukası Giacomo Tiepolo da bu isyanın durdurulması için kendi vatandaşı olan Takımadalar Dukası Marco Sanudo'dan destek istemiştir.²⁹ Dandolo ailesinden gelen ve aynı zamanda Doge de olan Venedikli kronik yazarı Andrea Dandolo *Chronica* adlı eserinde bu isyana ve sonrasında Girit'in ilk dukası Giacomo Tiepolo'nun aldığı önleme değinmektedir:³⁰ “*hisque, dum casalia assignantur, grecus quidam, nomine Agiostephaniti, cum complicitibus effecti, Sithiam et Mirallelum arripiunt; ducas tunc Marcum Sanuto Egeopelagi coadiuctorem postulat...*” İsyanın çıktığı tarihten sonraki bir zamanda yaşasa da Girit'te görev alan Venedikli diplomat ve kronik yazarı Laurentis de Monacis de bu olaydan söz etmiştir:³¹ “*Ea tempestate Graeci cognominati Agiostefaniti, ex infita animi levitate rebelles facti Mirabellum, Sithiamque occupant. Contra hos Jacobus Theupolo Ducha vocat in auxilium Marcum Sanuto Venetum Dominatorem Insularum Egeopelagi.*”

²⁵ Giuseppe Gerola, L.

²⁶ “*Preterea etiam in civitate Candida terras vel casas habere debetis conuenientes, quas unicuique vestrum, sicut vos debet, Dux, qui erit ibi cum suo consilio, assignare et dare debet secundum providentiam suam. Similiter debetis habere prata pauca vel multa pro equis pascendis et pro alias animalibus secundum providentiam Ducis et consilii sui*” (Ayrıca Kandiye’de size uygun araziler veya evler verilecek. Bu arazileri veya evleri Duka ve yardımcılarını uygun bir şekilde paylaşılmalıdır. Benzer şekilde atlarınızı otlatmak ve diğer hayvanlarınızın bakımını yapmanız için Duka ve yardımcılarının öngörülerine göre çayır sahibi olacaksınız.) ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus fol.73.

²⁷ “*De facto laycorum Graecorum tam in personis, quam in nobilibus, sit in providentia Ducis et sui consilii.*” (Yunan soylularının ve halkının durumu Duka ve yardımcılarının öngörüsüne bağlıdır). ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus fol.73.

²⁸ Silvano Borsari, s.33.

²⁹ S. Romanin, *Storia Documentata di Venezia*, t.II, Venezia 1854, s. 196.

³⁰ “*Köyler tahsis edilirken Agiostefanitis adlı bir Yunan ortaklarıyla birlikte Sithia ve Mirabello’yu ele geçirir; o sırada Arşipelago dukası Marco Sanudo’dan yardım ister.*” Andrea Dandolo, s.285.

³¹ “*Bu sırada Yunanlar Agiostefaniti liderliğinde ayaklanarak Mirabello ve Sithia’yu ele geçirirler. Bu duruma karşı Giacomo Tiepolo, Arşipelago Adalarının Venedikli Dukası Marco Sanudo’yu yardıma çağırır.*” Laurentis de Monacis, *Chronici de Rebus Venetis*, ed. Ludovici Antonii Muratori, Venetiis 1758, s.154.

Marco Sanudo, Giacomo Tiepolo'dan 30 süvari alması karşılığında isyan için yardıma geleceğini söylemiş ve kısa sürede adaya gelerek isyanı bastırmıştır. Ancak bu isyan sona erdirilmiş gibi gözükse de Agiostefanitis gibi bir başka Ortodoks soylu aile olan Skordilis ailesinden Sevastos, Marco Sanudo ile anlaşarak isyanın yeniden başlamasına neden olmuştur.³² Venedikli dönem yazarlarına göre Marco Sanudo ilk isyanı durdurduktan sonra kendi isteklerini Giacomo Tiepolo'dan alamayınca Skordiller tarafından çıkarılan isyana katılmıştır. Andrea Dandolo'ya göre Giacomo Tiepolo, Marco Sanudo'ya verdiği sözleri yerine getiremeyince Themenos'a kaçmak zorunda kalmıştır.³³ Hatta bir bilgiye göre Giacomo Tiepolo buraya kadın kılığına girerek kaçmıştı. Marco Sanudo, Giacomo Tiepolo'nun kendisine sadık kalacağı düşüncesinin aksine gerek kendi adası Naksos'ta gerekse de Girit'te Yunan halkına iyi davranıp onlara destek vererek Giacomo Tiepolo'ya karşı harekete geçmiştir. Fakat Giacomo Tiepolo kaçtığı Themenos'u iyi bir şekilde korumuş ve Lasithi'yi ve Monforte'yi geri almıştır.³⁴ Giacomo Tiepolo, Marco Sanudo'yu Girit Adası'ndan bir şekilde halkın da yardımıyla kovmuştur. Bunun yanı sıra Stephanus Sanudo ve birçok Grek ve Latin asiye esir almıştır. Fakat Girit Dukası'nın Venedik Dogesi'ne yazdığı mektupta Venedik'in adadaki yerel unsurların yanı sıra zor coğrafi şartlarla da mücadele ettiği görülmektedir.³⁵ Marco Sanudo, Milopotamo, San Nicola ve Bonriparo gibi yerleri elinde tutsa da en sonunda Giacomo Tiepolo ile antlaşma imzalamıştır.³⁶ Dolayısıyla Venedik'in Girit'teki kolonizasyon süreci Aziz Titus İsyanı'nın sonuna kadar oldukça zor olmuştur. Giacomo Tiepolo, yapılan antlaşmayla Marco Sanudo'ya 1500 hyperpyra vermiş, Sanudo'nun elindeki kaleleri almış ancak en önemlisi de adanın kontrolünü kısa bir süre de olsa sağlamıştır.³⁷ Marco Sanudo, kendilerine birer at verilen, ellerindeki sığırları diğer Yunanlara satma hakkına sahip olan ve mülklerini istedikleri Grek veya Latin'e devretme hakkı elde eden Giritli yirmi arkont ile birlikte Naksos'a geri döndükten sonra Girit Adası'nda Venedik hâkimiyetinin olduğunu düşünmüştü. Fakat bu düşüncesi Venedik yönetiminin iki sorunla karşı karşıya gelmesiyle çürümüştü. Bunlardan biri yine Giritli yerli ailelerin isyanıdır ve bir diğeri de adada gözü olan diğer İtalyan denizci devleti Ceneviz'in Alamanno da Costa aracılığıyla adayı istila girişimidir.

3. Venedik'in İkinci Kolonizasyon Hareketi Öncesi Girit Adası'ndaki Gelişmeler ve 1222 Kolonizasyonu

Girit Dukası Giacomo Tiepolo'nun Marco Sanudo'ya karşı başarısından sonra Venedik adaya tam yerleştiğini düşünürken ezeli ve ebedi rakipleri Cenevizli Alamanno da Costa'nın istila hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle bir noktayı belirtmek gerekir ki o da Alamanno da Costa'nın Enrico Pescatore gibi Ceneviz hükümeti tarafından sistemli bir şekilde desteklenmediğidir. Alamanno da Costa'nın Girit'i istila ettiği sırada artık Girit Dukası olarak Giacomo Tiepolo değil Paolo Quirini bulunuyordu. Çünkü Giacomo Tiepolo adadaki başarısından sonra artık Konstantinopolis'te bailo görevini ve sonrasında daha büyük görev olarak Venedik dogeliğini elde etmişti. Girit Dukası Paolo Quirini yönetiminde Ceneviz Kontu Alamanno üç kadirga ve bir gemiyle Girit'e korsan hareketi düzenlemiştir.³⁸ Alamanno'nun altı yüz savaşıya kadar kişi alabilen, kuyulara ve fırınlara sahip gemileri olduğu söylene de Alamanno bu dönemde Marcus Zorzano kaptanlığında

³² Silvano Borsari, s.33.

³³ Andrea Dandolo, s. 285.

³⁴ Laurentis De Monacis, s.154; Silvano Borsari, s.35.

³⁵ Laurentis de Monacis, ss.154-155.

³⁶ John Knight Fotheringham, *Marco Sanudo Conqueror of the Archipelago*, Oxford Press 1915, s.96.

³⁷ Silvano Borsari, s. 36.

³⁸ Andrea Dandolo, s. 288.

Konstantinopolis'ten yola çıkan Pellegrina ve Santa Croce adlı ve içinde birçok Kandiye okçusu bulunan iki Venedik gemisi tarafından mağlup edilmiştir.³⁹ Bunun ardından Cenevizliler Girit'teki istila hareketlerinin işe yaramadığını ve Konstantinopolis'te Venedikliler'in Pisalıların aksi hareketlerini gördüğü için Venedik'e barış adına Ira Guglielmo da Viterbo'yu gönderme kararı aldılar. Daha sonra bir başka Cenevizli korsan Guifredo de Piravona ile Venediklilerin zararlarının tazmin edilmesi şartıyla barış antlaşması yapıldı.⁴⁰ Girit üzerine yazılarıyla bilinen Chyrssa Maltezo'u'nun Venedik-Ceneviz mücadelesine dair söylediği sözler dikkat çekicidir:⁴¹ *"Venedikliler adaya hâkim olduklarında "Candia (Kandiye) Krallığı" adını vermeleri muhtemelen Cenevizlilerin adaya yerleşme olasılığı karşısındaki endişeleriyle bağlantılıdır. Venedik kaynaklarında Cenevizlilere karşı duyulan şüphe ve rekabet, Cenevizlilerin yerel halkı Venedik'e karşı kışkırtan kişiler olarak tasvir edilir. Hem Yunan hem de Venedik kaynaklarında Cenevizliler, Yunan halkını kandırarak güvenlerini kazanmaya çalışan ve onları Venediklilere karşı kullanmaya çalışan iki yüzlü kişiler olarak suçlanır."* Özellikle Venedik ve Cenevizlilerin katı düşmanı olan Bizans kronik yazarı Niketas Khoniates de Cenevizliler hakkında şunları söylemiştir:⁴² *"İnsanlığın yüz karası, hiçbir şeyde üstün olmayan, her yerde ve her zaman sefil olan bazı Cenovalı korsanlar 5 ticaret gemisini donattılar ve 24 trirem hazırladılar ve Girit'e yelken açtılar."*

Sonuç olarak Venedikliler, Akdeniz'de kilit noktası olarak gördüğü Girit Adası'ndan Ceneviz tehlikesini bertaraf etmiştir. Ancak kendilerine karşı adadaki yerli unsur tehdidi devam ediyordu. Girit Dukası Paolo Querini Cenevizlilerle anlaştıktan sonra Girit yerlileri olan Konstantinus Sevastos ve Theodoros Melissenos takipçileriyle beraber isyan etmişlerdir. Asiler, Venedik ordusunu komuta eden Pietro Tonisto ve Giovanni Gritti'yi pusuya düşürerek mağlup etmişlerdir. Meydana gelen çatışmada Giovanni Gritti ve diğer liderler ölmüş ve geride kalanlar da çekilmişlerdir. Melissenosların isyanının sonunda 1219 Eylül'ünde Duka Paolo Querini'den sonra başa geçen Dominico Delphino döneminde Ioannes Dauro ve Ioannes Storlato adlı danışmanların aracılığıyla asilerle antlaşma yapılmıştır.⁴³ Bu antlaşmaya göre Skordilis ve Melissenoslar yılda 1000 hyperpyra ödenecekti.⁴⁴ Ayrıca bu antlaşmayla Girit yerlilerine topraklar verilmiştir.⁴⁵ Antlaşmanın başka maddeleri de bulunmakla birlikte en önemli sonucu Giritli soyluların kârlı bir antlaşma yapmalarının yanı sıra Venedik'in Giritli yerli unsuru dikkate alması ve ilk kolonizasyonun düşündükleri gibi başarıya ulaşamamasıydı. Venedik yönetimi 1219 yılında isyanı bir şekilde sonlandırsa da adada daha kalıcı olmak adına 1222 yılında ikinci kez Venedik'ten Girit'e feodal soylular gönderme kararı almıştır.

Venedik Dogesi Pietro Ziani, Venedik danışma kurulunun onayıyla Girit Dukası ile anlaşarak bir grup süvari ve piyade gönderilip Venedik askeri gücünün adada arttırılmasını 1222 tarihli belgede belirtmiştir. Belgede daha sonra süvarilerin ve piyadelerin adadaki bölgelere göre dağıtımı verilmiştir.⁴⁶

³⁹ S. Romanin, s. 197.

⁴⁰ Andrea Dandolo, s.288; S. Romanin, s. 197.

⁴¹ Chyrssa Maltezo, "I Greci tra Veneziani e Genovesi (XIII sec.)", a cura di Gherardo Ortalli-Dino Puncuh, Genova, Venezia, il Levante nei secoli XII-XIV, Atti del Convegno Internazionale di Studi Genova-Venezia, 10-14 marzo 2000, Genova, s. 194. 189-201

⁴² Niketas Khoniates, *Historia 1195-1206*, çev. Işın Demirkent, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 227.

⁴³ Laurentis de Monacis, s. 156.

⁴⁴ Silvano Borsari, s.38; Thiriet, s.132.

⁴⁵ Theocharis Detorakis, s. 155.

⁴⁶ ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus, fol. 79

Bu dağıtım, belgenin ilk maddesinde şu şekilde yansımıştır:⁴⁷ “*Castrum Milopotami cum suis pertinentiis omnibus. Castrum Bonirepari cum omnibus suis pertinentis cum quinque turmis, quarum una est Milopotamo. Alia est Retimno. Tercia est Calemona, de qua Greci habent duas militas, que in hoc esse nec computari debent. Quarta vero turma est Catosivrato; et quinta est Aposivrato, hiis videlicet computatis in sexaginta militiis inter militias et sergentarias, computatis sergantariis sex pro una militia.*”

Belgenin devamında özel isimler belirtilerek dağıtımlar yapılmıştır:⁴⁸ “*De quibus militiis sexaginta tu, Nicolae Grilione, de confino sancti Heustadii, habere debes duas militias; et habes de havere comunis nostri pro eis libras Venecie octingentas. Et tu, Petre Centucori, de confinio sancte Trinitatis, habere debes duas militias et tres sergentarias super una, quarum balistarius unus debet residere; et habes per easdem de havere nostri comunis libras Venetie mille.*” 1222 kolonizasyonu sonrasında adadaki Venetik yönetimi yine Melissenos ailesinin isyanıyla karşılaşmıştır. Kandiye Dukalığı bu tarihlerden itibaren 1230’lu yıllarda İznik İmparatoru Ioannes Vatatzes’in de oldukça fazla desteklediği isyan hareketi dışında bir barış dönemi yaşamıştır. 1252 yılına gelindiğinde Venedik yönetimi üçüncü kez adaya feodal soylu grubu göndermiştir. 1252 yılında Venedik tarafından Girit Adası’na 46 süvari ve 6 hizmetli gönderilmiştir. Venedik yönetimi ayrıca Hanya şehrini kurarak buradaki Gozzo Adası’nı da içeren bölgeye gönderdiği kişileri yerleştirmiştir. Hanya bölgesi 90 süvariye bölünmekle birlikte burası bir capitaneus (kaptan) ve consigli (danışmanlar) tarafından yönetilecekti ve topraklar bu kişilerce dağıtılacaktı.⁴⁹ 1211 tarihinde olduğu gibi feodal beyler iki at ve iki hizmetli bulundurmak zorundaydı.⁵⁰ Venedik Dogesi Marino Morosini döneminde gerçekleşen 29 Nisan 1252 tarihli bu dağıtım Hanya ve bölgesini içerdiği için tarihe “Concessio Canee” yani Hanya’nın bölüşülmesi olarak geçmiştir.

Sonuç

Bulunduğu konum nedeniyle MS 400’lü yıllardan itibaren doğayla mücadele edip yerleşim kuran, ilk yüzyıllarında Bizans İmparatorluğu’na bağlı olan fakat 800’lü yıllarda bağımsızlığını elde eden Venedik Cumhuriyeti yine aynı imparatorluktan bir dizi önemli ayrıcalıklar alarak Konstantinopolis başta olmak üzere Doğu Akdeniz’de önemli konumlar elde etmiştir. Venedik’in elde ettiği en kritik yer ise 1204 IV. Haçlı Seferi’nden sonra Girit Adası olmuştur. Ceneviz, Pisa ve Amalfi gibi diğer İtalyan denizci devletlere göre erken ve hızlı davranan Venedik, Girit Adası’nı almak için elini çabuk tutmuş ve burayı

⁴⁷ “*Milopotamos Kalesi ile birlikte buraya ait her yer. Bonirepari Kalesi beş turmasıyla beraber ki bunlardan biri Milopotamustur. Diğer Resmo’dur. Üçüncüsü Yunanların iki askere sahip olduğu ki bunlar sayılmamalıdır burası Calemona’dur. Dördüncüsü Catosivritos’tur; Beşincisi Aposivritos’tur ve toplamda askeri birlikler ve hizmetliler sayıldığında altmış kişilirdir. Hizmetliler altı birlik için bir kişi sayılır.*” ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus, fol. 79

⁴⁸ “*Sen Nicolaus Gryllion, St. Eustatis sınırında altmış birlik asker alacaksın; ve bunlar için Venedik lirasıyla sekiz yüz lira Komünümüzün ortak mülkiyetinden alacaksın. Ve sen, Petrus Centucori, St. Trinitatis sınırında iki asker ve üç hizmetli almalısın ve bunlardan biri okçu olmalı; aynı şekilde sen de Komünümüzün mülkiyetinden 1000 Venedik lirası alacaksın.*” ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus, fol. 79

⁴⁹ Silvano Borsari, s. 45. “*Que quidem septuaginta quinque militie vobis dari debent et consignari et dividi et partiri inter vos per nostrum capitaneum et eius consiliarios, qui erunt ibi pro nobis et comuni Veneciis, retinentes ex dictis nonaginta militiis quindecim militias in nostro comuni ad dandum et faciendum ex ipsis quindecim cavaliis, secundum quod ipsi capitaneus et eius consiliarii vel capitaneus et uni ex suis consiliariis bonum et utile videbitur pro nostro comuni; ita tamen, quod eas quindecim cavalias possint dicti capitaneus et eius consilarii accipere, sicut eidem capitaneus et suis consilarii vel ipsi capitaneus et uni ex consiliariis eius placuerit, et dare, cuicunque voluerit, antequam terra sit acquista.*” (Söz konusu yetmiş beş süvarinin size verilmesi ve kaptan ve yardımcıları tarafından paylaşılması, doksan süvariden on beşinin bize verilmesi ve bunu yine kaptanın ve danışmanlarının uygun gördüğü şekilde yapılması gerekir. Fakat kaptan ve onun danışmanları uygun gördüğü takdirde bu on beş süvariye toprak ele geçirilmeden önce istedikleri herhangi bir kişiye verebilir.) ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus, fol.81

⁵⁰ Sally Mckee, s. 38.

satın almıştır. Fakat Venedik'in adayı satın alması burada işlerin kolay gideceği anlamına belki de hiçbir zaman gelmemiştir. Venedik yönetimi Girit'i aldığı ilk anlardan itibaren önce Cenevizlilerin saldırısına ve sonrasında da adanın yerli unsurunun isyanlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Venedik, Girit Adası'nda başkentten gönderdiği feodal soylularla toprak yönetimi ve Venedik'ten atadığı duka ve onun yardımcılarıyla idari yönetim kurmaya çalışmıştır. Venedik yönetimi 1211,1222 ve 1252 yıllarında üç defa Girit Adası'na feodal soyluları gönderse de tam anlamıyla başarı elde edememiştir. Venedik'in adayı ilk başlarda kolonileştirmedeki başarısızlığın belki de en önemli sebebi Katolik Latin Venediklileri her anlamda yerli ve Ortodoks Rumlardan çok daha iyi konuma getirmesi ve daha fazla ayrıcalık tanımasıdır. Venedik'in adadaki bu uygulaması yerli Rumların bu durumdan hoşnutsuz kalmasına sebep olmuştur ve bunun sonucunda da yerli halk tarafından ilk yıllardan itibaren isyanlar çıkarılmıştır. Venedik yönetimi bu isyanları gerek Arşipelagos Adalarının Dukası Marco Sanudo'dan destek alarak gerekse de asillerle antlaşma yaparak durdursa da özellikle 1222'den sonra yerli halkı geri plana atmak yerine onlarla daha ılımlı ilişkiler geliştirerek adada kalıcı olmaya çalışmıştır. Hatta ileriki yüzyıllarda Latinlerle Ortodokslar arasında karışık evlilikler görülmüş ve bu aileler beraber hareket etmişlerdir. Bununla birlikte adada Osmanlı İmparatorluğunun yarattığı tehdit Venediklilerin yerlilerle iyi geçinme politikasını sıkı bir şekilde sürdürmesine yol açmıştır. Venedik Cumhuriyeti'nin bu kolonileştirme sürecinde ne kadar başarılı olduğu sorgulanabilir olsa da bir gerçek vardır ki bu Venedik'in adadaki izlerinin bugün bile özellikle Kandiye, Resmo ve Hanya kentlerinde görülüyor olmasıdır. Venedik Cumhuriyeti, yöneticileriyle, toprak sistemiyle ve loggia, çeşme, Arsenale (Tersane) gibi yapılarıyla tamamıyla Girit Adası'nda yerleşip Doğu Akdeniz'deki varlığını 1669'da Osmanlı İmparatorluğu'na adayı kaptırana kadar hem ticari hem de siyasi anlamda korumaya çalışmıştır.

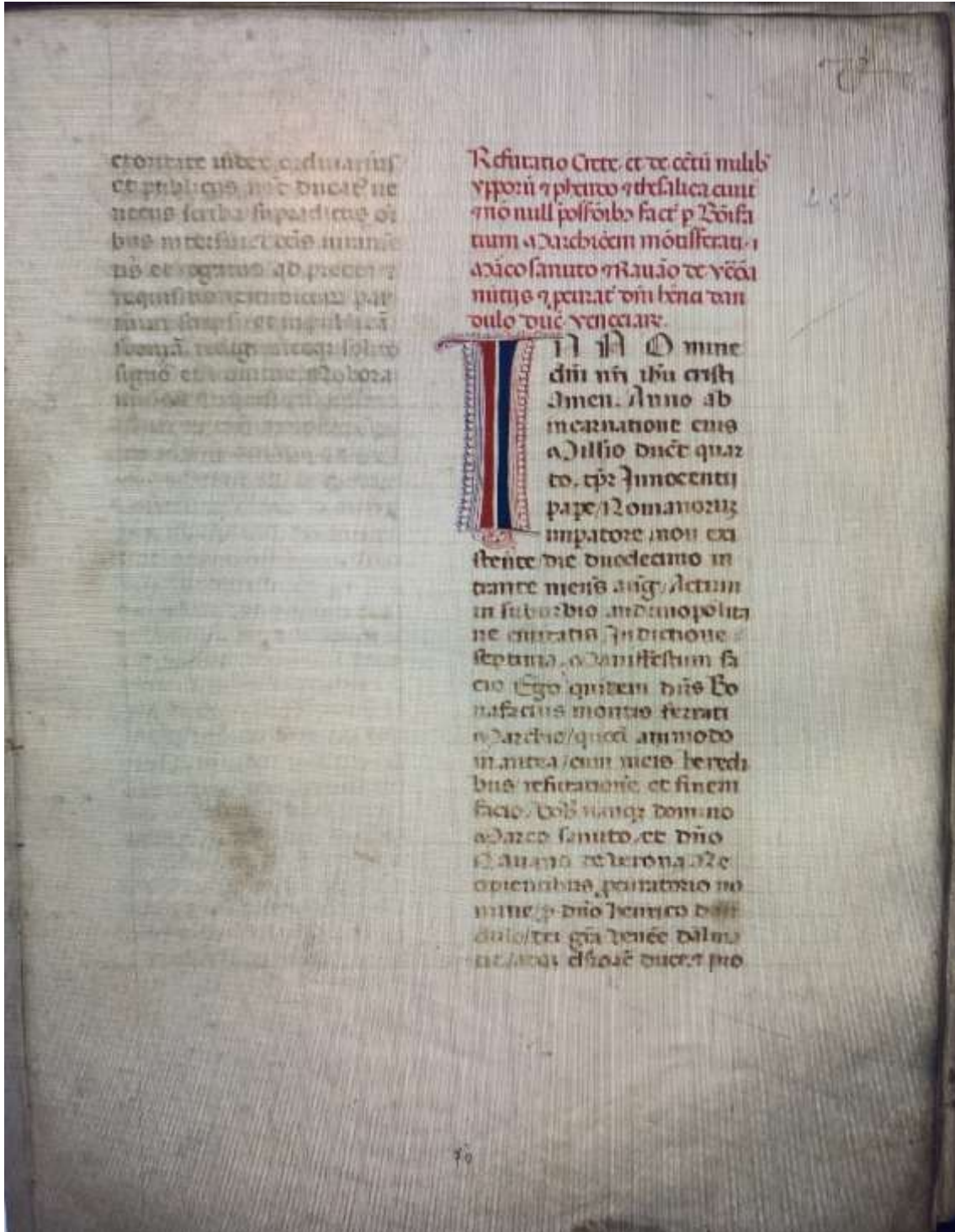

EK-1. Kandiye Dukalığı'nın ilk Dukası Giacomo Tiepol

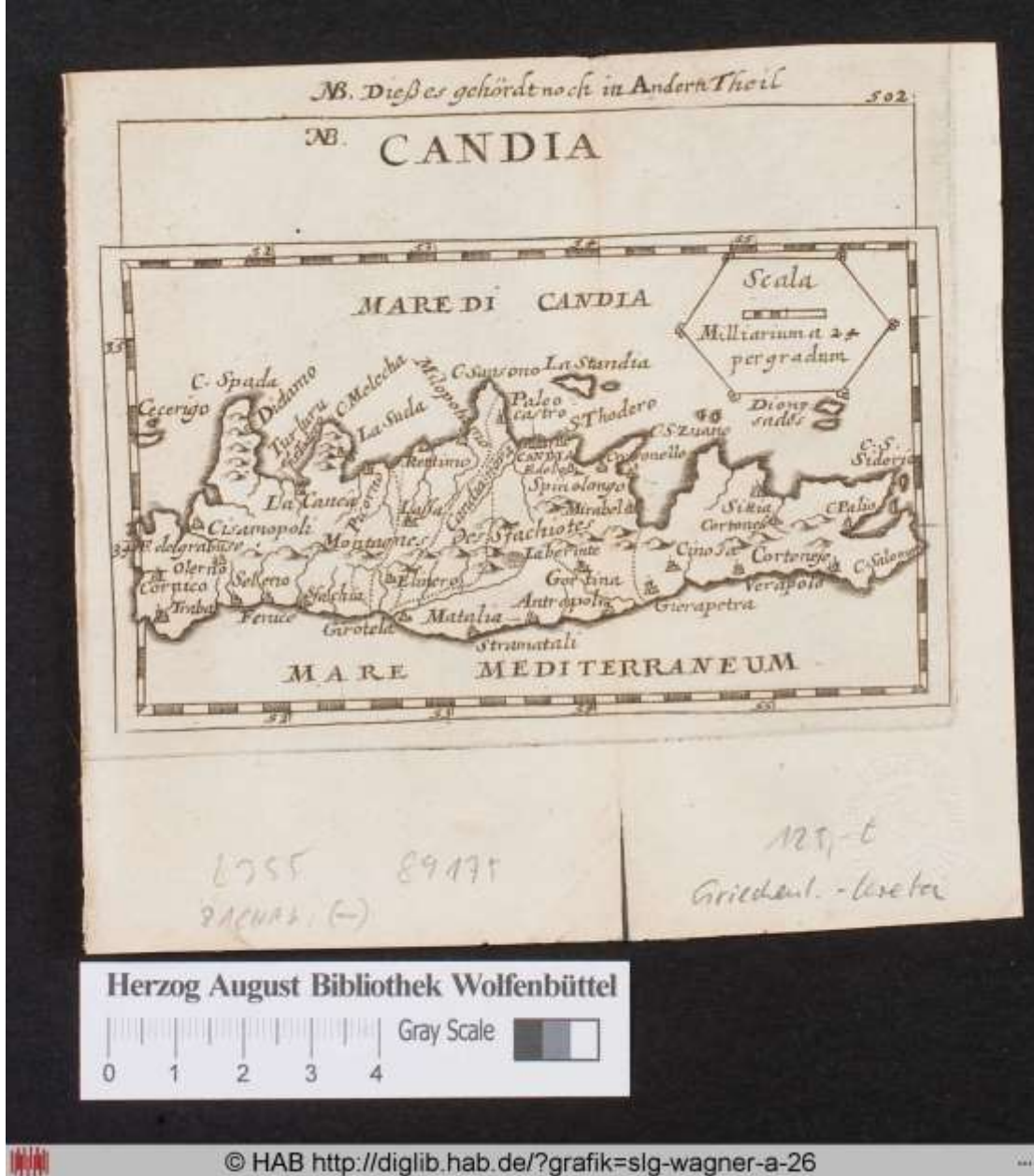

Ek 2- Giacomo Tiepolo'nun Venedik'teki Santi Giovanni ve Paolo Kilisesi'ndeki Mezarı-

Foto: Emre Kaymakçı

Ek 3- Venedik Cumhuriyeti tarafından Girit'e gönderilen soylu feodallerin dağıtımını (Concessio Crete) gösteren belge- ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus

Ek 4- Girit Haritası

Kaynakça

Alvise Zorzi, *La Repubblica del Leone Storia di Venezia*, Bompiani 2017.

Antonio Musarra, *Genova e il mare nel Medioevo*, Mulino 2015.

ASV, Pacta e Aggregati, Liber Albus.

Andrea Dandolo, *Ducis venetiarum Chronica per extensum descripta aa. 46-1280*, ed. L.A. Muratori, *Rerum Italicarum Scriptores Raccolta degli Storici Italiani*, T.XII, Bologna 1973.

Carlo Clausen, *Storia della Sicilia e della Magna Grecia*, Torino 1894.

Chyrssa Maltezou *Η Κρήτη στη Διαρκεία της Περιόδου της Βενετοκρατίας (1211-1669) (I Kriti sti Diarkia tis Periodu tis Venetokratias (1211-1669)*, ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΕΝΩΣΕΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (Sindesmos Topikon Enoseon Dimon Kinotiton)1991.

Chyrssa Maltezou, "I Greci tra Veneziani e Genovesi (XIII sec.)", a cura di Gherardo Ortalli- Dino Puncuh, Genova, Venezia, il Levante nei secoli XII-XIV, Atti del Convegno Internazionale di Studi Genova-Venezia, 10-14 marzo 2000, Genova, s. 194. 189-201.

Donald Nicol, *Bizans ve Venedik*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000

Emre Kaymakçı, *Ege Adaları'nda Hâkimiyet Mücadelesi (Bizans ve Venedik'in Türkleri Durdurma Teşebbüsleri (XI.-XV. Yüzyıllar)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

Ermanno Orlando, *Le Repubbliche Marinare*, Mulino 2021.

Federico Moro, *Venezia alla Conquista di Un Impero Costantinopoli 1202-1204*, Le Guerre 2018.

Freddy Thiriet, *La Romanie Venitienne Au Moyen Age Le developpement et l'exploitation du domaine colonial venitien XII-XV siecles*, Ecoles Francaises D'Athenes et de Rome, Paris 1959.

Frederic Lane, *Storia di Venezia*, Einaudi, Torino 2015.

Giangiulio Maurizio, *Magna Grecia: una storia Mediterranea*, Carocci, Roma 2021

Giuseppe Gerola, *Monumenti Veneti nell'Isola di Creta*, R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti v.1, Venezia 1905.

John Knight Fotheringham, *Marco Sanudo Conqueror of the Archipelago*, Oxford Press 1915.

Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204, eds. Benjamin Arbel, Bernard Hamilton, David Jacoby, Routledge 1989.

Laurentis de Monacis, *Chronici de Rebus Venetis*, ed. Ludovici Antonii Muratori, Venetiis 1758.

Niketas Khoniates, *Historia 1195-1206*, çev. Işın Demirkent, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2013.

Peter Lock, *The Franks in the Aegean 1204-1500*, Routledge 2013.

Riccardo Calimani, *Storia della Repubblica di Venezia La Serenissima dalle Origini alla Caduta*, Mondadori 2019.

S. Romanin, *Storia Documentata di Venezia*, t.II, Venezia 1854.

Sally Mckee, *Uncommon Dominion Venetian Crete and the Myth of Ethnic Purity*, University of Pennsylvania Press 2000.

Silvano Borsari, *Il dominio veneziano a Creta nel XIII Secolo*, Fausto Fiorentino Editore, Napoli 1963.

Testi storici veneziani (11.-13.secolo) Historia ducum Venetorum, ed. Luigi Andrea Berto, Cleup, Padova 1999.

The Deeds of Pope Innocent III, ed. James M. Powell, Catholic American University Press 2004.

Theocharis Detorakis, *History of Crete*, trs. John Davis, Iraklion 1994.

Vanessa B. Gorman, *Miletos The Ornament of Ionia*, The Michigan University Press 2001.

Internet Kaynakları

<https://www.treccani.it/enciclopedia/magna-grecia/>

Extended Summary

When it comes to colonization and imperialism in history, England and France may come to mind first, but traces of systematic colonization can be found in the medieval period. Firstly, the Italian maritime city-states started to the first colonization. While the Italian maritime city-states were struggling, especially in Sardegna and Sicily in AD 800's and 900's such as Pisa and Genoa, the Republic of Venice began to expansion throughout the Eastern Mediterranean by achieving privileges and independence from the Byzantine Empire. The culmination of this expansion occurred after the Fourth Crusade, when Venice acquired territories. Although the most significant acquisition through purchase in the Eastern Mediterranean for Venice was the island of Crete. Venice sought to implement the system it applied in its capital on the island as well after obtaining Crete. It is examined to the Venice tried colonise to Crete and how she succeeded in this practice.

The colonization, even if not in modern sense, began in the Ancient Greek period, especially with the city-state of Miletus in Western Anatolia founding numerous colony cities in the Black Sea. The Ancient Greeks, through these colonization, extended their influence as far as the southern part of the Italian Peninsula, which was later referred to by the Romans as Magna Graecia. The Italian maritime city-states continued to this early colonization. Firstly, Genoa and Pisa struggled in the Thyrrenian Sea and the Northern Africa for gain lands. But these actions did not take on a form of colonization. While Genoa and Pisa did not establish the colonies in the Mediterranean until the Crusades, Venice became notably powerful especially in the Constantinople since 900's. The Republic of Venice gained the privileges from the Byzantine Empire especially in 992 and 1082 from Basileius II and Alexios Komnenos I and began trading in the Byzantine territories namely Romania. Besides, Venetians acquired their own quartier, houses, churches and ports in Constantinople. Then the Republic of Venice under the command of Doge Enrico Dandolo redirected the Crusades to Constantinople in 1204. The Venetians and the Latins defeated the Byzantine Empire and established the Latin Empire in the capital.

The most crucial result of the Fourth Crusade was the gaining of the island of Crete for Venetian Republic. Doge Enrico Dandolo acting rapidly before Genoa could seize the island, purchased it on behalf of Venice from the Marques Bonifacius. Although Venice bought the island, the administration and its colonization was so hard in Crete. The Count of Malta Enrico Pescatore besieged to the island and found fourteenth castles after Venice bought. However, the first duke of the island Giacomo Tiepolo defeated to Enrico Pescatore even by taking aid from Marco Sanudo who was the Venetian Duke of Naxos. After Enrico Pescatore left the island, Giacomo Tiepolo battled with Marco Sanudo since he did not fulfill the promises. The first noble feudal group from Venice was sent to the island in 1211 after both the Genoese and the threat of Marco Sanudo were overcome. Eventhough the Republic of Venice sent to the feudal and gave the many privileges, the native Greek Agiostefanitis revolted against the Venetian rule because they were marginalized. Giacomo Tiepolo suppressed this rebellion and the Venetian rule sent noble feudal from the capital in 1222 and 1252.

Venice sought to maintain control of the island especially after in 1222 by treating the natives better and attempting to use local nobles to its advantage until 1669 when the island fell into Ottoman Empire. As a result, whether Venice's colonization actions were successful or not, traces of Venetian rule on the islands especially in Chania and Candia, can still be observed today.